

وزارت جهاد کشاورزی

سازمان شیلات ایران

دفتر بهبود کیفیت، فرآوری و توسعه بازار آبزیان

دستورالعمل نگهداری و حمل و نقل

ماهی ساردین (مصرف انسانی)

کد مدرک: IRFQ 0009

گروه بهبود کیفیت

تابستان 1392

هدف

ارائه دستورالعمل جهت حفظ کیفیت ماهی ساردین پس از صید، تا زمان فرآوری.

دامنه

مفاد این دستورالعمل در برگیرنده روش های مناسب حمل و نقل و نگهداری ساردین ماهیان می باشد.

مقدمه

در جهان بیش از 40% صید دریایی متعلق به گروه سطح زیان ریز است که بخش اعظم آن به مصارف غیر انسانی میرسد. به همین جهت و در راستای استفاده بهینه از ذخایر (افزایش مصرف انسانی)، افزایش درآمد زایی صیادان و از همه مهمتر بهبود کیفیت و حفظ سلامت محصول، توجه به بهبود جابه جایی، فرآوری و نگهداری این آبزیان مغذی و ارزشمند امری الزامی می باشد.

ساردین ماهیان خلیج فارس و دریای عمان از خانواده شگ ماهیان Clupeidea می باشند، که دارای گونه های مختلفی مانند: ساردین سفید، ساردین نوار طلایی، ساردین چوب هندی، ساردین خال سیاه، ساردین سبز، ساردین رنگین کمان می باشند.

بافتهای ماهی ساردین بسیار ظریف و آسیب پذیر است. لذا بکارگیری شیوه های نامناسب حمل و نقل و نگهداری پس از صید روی شناور و حین تخلیه ممکن است باعث آسیب دیدگی بافتها و همچنین فساد میکروبی و شیمیایی شود. استفاده از سبد و گونی به عنوان شیوه های رایج برای حمل و نقل ساردین سبب افت شدید کیفی شده و تولید محصولات بعدی برای مصارف انسانی را دشوار می سازد. فشار وارد بر بافت ساردین ماهیان ضمن حمل به شیوه های معمول و نادرست سبب متلاشی شدن بافتها، پارگی شکم و تسریع در فساد شده و همچنین اکسیداسیون چربی های ماهی را باعث می شود که همگی سبب افت کیفیت و تغییر شاخص های کیفی نظیر TVN، TMA و پراکسید و خصوصیات ارگانولپتیکی در ماهی و محصولات بعدی آن می شوند، بنا براین لازم است دمای این ماهیان بلافاصله پس از صید کاهش یافته و صدمات فیزیکی ناشی از جا به جایی به حداقل برسد. از آنجائیکه چگونگی حمل و نقل و نگهداری ماهی ساردین پس از صید بر

کیفیت و مواد غذایی با ارزش آن و همچنین حفظ تازگی تاثیرگذار می باشد، با اصلاح و بهبود این روش ها می توان کیفیت مناسب صید را تا زمان عرضه و یا فرآوری حفظ کرد.

روش صید

در حال حاضر صید این ماهیان در جنوب کشور به دو روش جل و پرساین دو قایقی انجام می پذیرد.

نگهداری و جابجایی

بهترین شیوه برای حمل و نقل و نگهداری ساردین ماهیان، قرار دادن آنها در مخلوط آب و یخ (درجه حرارت حدود صفر درجه سانتی گراد) بلافاصله پس از صید می باشد. استفاده از مخازن عایق مانند CSW و حمل ماهی در مخلوط یخ و آب تمیز دریا بهترین شیوه برای جا به جایی ماهی ساردین پس از صید است. حجم مخازن عایق نیز با توجه به اندازه شناورها و میزان صید می تواند متفاوت و هم چنین ثابت یا قابل جا به جایی باشند. تخلیه و شستشوی مخازن قابل جا به جایی سریعتر و آسانتر است. مخازن قابل جا به جایی معمولاً ظروفی دوجداره از جنس PVC یا PE هستند که در بین آنها فوم عایق قرار گرفته است. مقدار یخ و آب دریایی که در این گونه مخازن مورد استفاده قرار می گیرد به فاکتورهای مختلفی بستگی دارد که فصل صید و دمای آب از جمله آنها هستند. با توجه به آزمایش های انجام شده در کشورمان و همچنین تجربیات عملی در این خصوص، مخلوط یک قسمت آب تمیز دریا، یک قسمت یخ و سه قسمت ماهی به طور کلی بهترین ترکیب برای خنک سازی سریع این ماهی می باشد (معادل 60% ماهی، 20% آب دریا و 20% یخ)، در فصول گرم سال درصد یخ تا 25% قابل افزایش می باشد.

نگهداری به مدت 2 تا 3 روز در این مخازن با شرایط ذکر شده (حفظ نسبت یخ و آب تمیز دریا و ماهی) برای مصرف انسانی بلامانع است، ولی در صورت نگهداری بیش از این زمان بسته به شرایط کیفی ماهی می توان از آن برای تولید آرد ماهی استفاده نمود.

نکات مهم

- ü مخازن عایق باید از جنس مقاوم و بدون خلل و فرج ساخته شده باشند و فاقد سطوحی باشند که بالقوه به تجمع آلودگی ها و کثافات منجر شود. همچنین باید به صورتی طراحی و ساخته شده باشند که به سهولت بتوان آنها را شستشو و گندزدائی نمود.
- ü مخلوط آب و یخ باید کاملاً در مخزن و در بین ماهی ها توزیع شده و سرمای لازم را به تمام قسمت‌های آن به طور یکسان برساند.
- ü یخ مصرفی در مخازن باید از آب تمیز و بهداشتی تهیه شده باشد.
- ü نوع یخ باید از نوع یخ مایع و یا از انواع یخ پولکی و یا قالبی خرد شده باشد تا علاوه بر سرما زایی بهتر به بافت بدن ماهی آسیب نرساند. اولویت بایخ تولید شده از آب تمیز دریا می باشد.
- ü آب دریا جهت استفاده در مخازن باید از مناطق شناخته شده و غیر آلوده تامین شود و بدون تغییر رنگ و یا مواد معلق مرئی باشد.
- ü لازم است بنادر و مراکز تخلیه صید به تجهیزات مناسب برای جا به جایی مخازن از روی شناورها، جرثقیل های ثابت یا متحرک، مجهز شده باشند.
- ü در صورت حمل صید با مخازن عایق طبق شرایط اعلام شده فوق تا واحدهای فرآوری نیاز به ماشین های مجهز به اتاقک سردخانه دار نیست.